

"อันตรายแก่จิตใจ" ตามกฎหมายไทย และ
ความเสียหายทางจิตใจ

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ "อันตรายแก่จิตใจ" ทั้งในทางกฎหมายและทางการแพทย์แล้ว พบว่าความหมายของคำว่า "อันตรายแก่จิตใจ" ที่ได้มานั้น เป็นความหมายและความเห็นตามทัศนะในวิชาชีพนั้น ๆ ซึ่งบางส่วนอาจสอดคล้องต่อกัน แต่ก็มีอีกบางส่วนซึ่งแตกต่างกัน และในเรื่องความเสียหายทางจิตใจ อันเนื่องมาแต่การกระทำอันก่อให้เกิดอันตรายแก่จิตใจ ก็ยังได้รับการรับรองและคุ้มครองในทางแพ่งด้วย ดังจะได้อธิบายในรายละเอียดเป็นลำดับไปดังนี้

5.1 วิเคราะห์ "อันตรายแก่จิตใจ" ตามกฎหมายไทย

ผลของการทำร้าย (แก่จิตใจ) ตามมาตรา 295 ถือเป็นอันตรายแก่จิตใจ อย่างไร เป็นการ "ทำร้าย" ถึงเป็นอันตรายแก่จิตใจ ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ 3 ในชั้นนี้ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์ผลที่เกิดจากการทำร้ายว่า ถึงขนาดที่จะถือเป็นอันตรายแก่จิตใจ ได้หรือยัง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาวิเคราะห์ขนาดของความเสียหายที่เกิดแก่จิตใจว่า จนถึงเป็นอันตรายหรือไม่ ซึ่งพบว่า ความหมายของคำว่า "อันตรายแก่จิตใจ" ตามที่ได้ศึกษาจากความเห็นของบรรดานักกฎหมาย ตลอดจนคำพิพากษากฎหมายนั้น เป็นเพียงการให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ ซึ่งในบางส่วนนั้นสอดคล้องต่อกัน บางส่วนแตกต่างกันยังไม่เป็นที่ยุติ

5.1.1 วิเคราะห์ความเห็นนักกฎหมายเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "อันตรายแก่จิตใจ"

จากที่ได้ศึกษาค้นคว้าความเห็นของบรรดานักกฎหมายเท่าที่ค้นพบในบทที่ 2 นั้น ผู้เขียนพบว่า บรรดานักกฎหมายต่างมีความเห็นเหมือนกันว่า "อันตรายแก่จิตใจ" นั้น เป็นการกระทำให้เกิดผลต่อจิตใจ (มีอาการผิดปกติทางจิตใจ) ซึ่งไม่ต้องรุนแรงถึงขั้นวิกลจริต ส่วนการกระทำให้เกิดผลทางด้านความรู้สึก เช่น ถูกเหยียดหยาม เจ็บใจ แค้นใจ ฯลฯ เป็นอารมณ์ มิใช่อันตรายแก่จิตใจ

แต่ในเรื่องของการทำให้หมดสติหลับไปนั้น บรรดานักกฎหมายต่าง ๆ เหล่านั้น ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน คือ ฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า เป็นการกระทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ามิใช่เป็นการกระทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจ เพราะการกระทำที่เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่จิตใจนั้น น่าจะมีใช่การกระทำที่ก่อให้เกิดผลทางด้านความรู้สึกหรือความมีสติสัมประณี ความมีสติรู้สึกตัว หรืออาการหมดสติหลับไป

5.1.2 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับเรื่อง "อันตรรายแก่จิตใจ"

เรื่องของการกระทำอันเกิดอันตรรายแก่จิตใจนี้ จากการตรวจสอบคำพิพากษาศาลฎีกา ไม่พบคำพิพากษาศาลฎีกาที่อธิบายถึงความหมายของคำว่า "เป็นอันตรรายแก่จิตใจ" นั้นมีความหมายอย่างไรโดยตรง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ใกล้เคียง แต่ก็มีได้ถึงกับวินิจฉัยแยกแยะอธิบายปัญหาโดยตรง เช่น

- การทำให้มันเมาหมดสติไปเป็นเวลานานจึงรู้สึกตัว ยังไม่เป็นการทำร้ายถึงviklagarita ¹
- การทำให้หมดสติไปเพียงชั่วคราว ยังไม่เป็นการทำร้ายถึงviklagarita ²
- การทำให้หมดสติ มีอาการคล้ายเป็นบ้าเป็นเวลานาน ถือได้ว่าเป็นการทำร้ายถึงviklagarita ³
- การทำให้เกิดความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย ไม่ถือเป็นอันตรรายแก่จิตใจ ⁴
- อันตรรายแก่จิตใจนั้น ต้องเป็นผลมาจากการทำร้าย ส่วนความรู้สึกว่าถูกเหยียดหยาม เจ็บใจ แค้นใจ เหล่านี้เป็นอารมณ์ ไม่ถือเป็นอันตรรายแก่จิตใจ ⁵
- เหตุที่จะทำให้เกิดอันตรรายแก่จิตใจต้องขึ้นอยู่กับการกระทำของจำเลยประกอบกับขนาดแผลของโจทก์ผู้ถูกทำร้าย มิได้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของโจทก์ ⁶

การที่จะศึกษาถึงความหมาย ขอบเขตของ "อันตรรายแก่จิตใจ" นั้น ในเบื้องต้นขอให้สังเกตว่า ความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2450) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ก่อนประมวลกฎหมายอาญา ก็มีได้ใช้คำว่า "อันตรรายแก่จิตใจ" แต่บัญญัติไว้ดังนี้

"มาตรา 254 ผู้ใดมิได้เจตนาจะฆ่าให้ตาย แต่มันทำให้เขาถึงบาดเจ็บทุพพลภาพก็ดี หรือให้เขาถึงviklagaritaก็ดี ท่านว่านับมีความผิดฐานประทุษร้ายแก่ร่างกาย"

¹ คำพิพากษาที่ 518-520/2462.

² คำพิพากษาที่ 680/2488 และคำพิพากษาที่ 569/2496 (ประชุมใหญ่).

³ คำพิพากษาที่ 626/2493.

⁴ คำพิพากษาที่ 1399/2508.

⁵ คำพิพากษาที่ 273/2509.

⁶ คำพิพากษาที่ 46/2519.

นิติกรรมนั้นถือว่าเป็นโมฆะ ซึ่งผู้อนุบาลสามารถบอกกล่าวหรือเพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ นิติกรรมนั้นก็จะ เป็นโมฆะใช้ไม่ได้เลยทีเดียว

เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวแล้ว น่าจะอนุมานได้ว่า คำว่า "จิตหันเพื่อน" นั้นน่าจะยังไม่ถึงขนาดวิกลจริต หรืออาจกล่าวได้ว่าจิตหันเพื่อนนั้นมีความผิดปกติทางจิตใจยังไม่ถึงขั้นวิกลจริต⁷

คำว่า "วิกลจริต" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำแปลไว้ว่า ว. มีความประหลาดหรือกิริยาผิดปกติ เพราะสติวิปลาส (หน้า 741) ส่วนคำว่า "หันเพื่อน" แปลว่า ว. หลงไหล เคลิบเคลิ้ม: คมคึกคึมร้าย (หน้า 601)

จากคำแปลศัพท์โดยตรงตามพจนานุกรมดังกล่าวก็สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในกฎหมายแพ่ง กล่าวคือ จิตหันเพื่อนนั้นยังไม่ถึงขั้นสติวิปลาสหรือวิกลจริต

แนววินิจฉัยของศาลฎีกา

1. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 490/2509 วินิจฉัยว่า "วิกลจริต" ตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 29 นั้น มิได้หมายเฉพาะถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่าบ้า เทียวอาละวาด นิ่งซม หรือพูดเพ้อเจ้อโดยไม่มีเหตุผลเท่านั้น แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีอาการผิดปกติเพราะจิตวิปลาส คือขาดความรำลึก ขาดความรู้สึก และขาดความรับผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตน หรือประกอบกิจส่วนตัวของตนได้ทีเดียว ผู้ป่วยที่เป็นโรคเนื้องอกในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลามีอาการพูดไม่ได้ หูไม่ได้ยิน ตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น มีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะใด ๆ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินการทุกอย่าง จึงถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 แล้ว. (ที่ประชุมใหญ่)

2. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1655/2520 วินิจฉัยว่า "นางสาว ส. เป็นบุคคลปัญญาอ่อน แพทย์โรงพยาบาลปัญญาอ่อนวินิจฉัยว่า ส. มีลักษณะปัญญาอ่อนและหูไม่ตี ได้ยินไม่ชัด ไม่มีอาการทางจิต ไม่สามารถดูแลรับผิดชอบตนเองตามลำพังได้เท่านั้น หาได้วินิจฉัยถึงขนาดวิกลจริตไม่ ส่วนนาง ม. นั้น สามเษกความว่า สติไม่ค่อบคี่ หันเพื่อนเป็นครั้งคราวเท่านั้น บางครั้งก็พูดจาไม่รู้เรื่อง บางครั้งก็ไม่รู้เรื่อง แสดงว่านาง ม. เพียงแต่จิตหันเพื่อนไม่สมประกอบหาถึงขนาดวิกลจริตไม่ บุคคลทั้งสองจึงสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมได้"

⁷ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, "วิกลจริต จิตบกพร่อง โรคจิต จิตหันเพื่อน ในแง่กฎหมาย", วารสารอัยการ, 2533 : 39.

จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองฉบับข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าคำว่า "วิกลจริต" นั้น ศาลฎีกาได้วินิจฉัยขยายความออกไปให้รวมถึงภาวะที่ไม่มีสติสัมปชัญญะใด ๆ เข้าไปด้วย ส่วนคำว่า "จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ" นั้นก็หมายถึงภาวะที่ยังไม่ถึงขนาดวิกลจริตเช่นกัน

- กฎหมายอาญา

ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งใช้บังคับอยู่ก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญานั้น มีบทบัญญัติที่ใช้คำว่า "วิกลจริต" เท่านั้นเกี่ยวกับที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่ง ดังนี้

"มาตรา 46 ผู้ใดกระทำความผิดในเวลาวิกลจริตอันเกิดแต่สัญญาวิปลาสก็ตาม เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่ามันไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้ในเวลาที่กระทำความผิด เพราะเหตุวิกลจริตนั้นไซ้ ท่านว่าอย่าให้เอาโทษแก่มันเลย

แต่ถ้าศาลพิเคราะห์เห็นว่าจะปลดปล่อยผู้วิกลจริตนั้นไป อาจจะเกิดเหตุภัยอันตรายแก่ผู้อื่น จะสั่งให้ส่งตัวมันให้เจ้าพนักงานกักขังรักษาไว้ในโรงพยาบาลสำหรับคนวิกลจริต หรือเอาไปคุมขังรักษาไว้ในที่อื่น เพื่อป้องกันภัยอันตรายอย่าให้มันแก่สาธารณชนก็ได้

"มาตรา 47 ผู้ใดกระทำความผิดในเวลาวิกลจริตอันเกิดแต่สัญญาวิปลาสก็ตาม เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่าในเวลากระทำความผิดนั้น มันยังมีสติพอจะรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้ ท่านว่ามันควรต้องมีโทษ แต่ศาลจะเห็นสมควรลดหย่อนอาญาให้เบาลงกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นก็ได้.

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นว่า ในกฎหมายลักษณะอาญา แยกการวิกลจริตเป็น 2 ประเภท คือ วิกลจริตอันเกิดแต่สัญญาวิปลาสกับวิกลจริตที่เกิดจากพยาธิสภาพ ซึ่งหมายถึง วิกลจริตที่เกิดจากโรคทางกาย หรือการวิกลจริตที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สามารถตรวจพบพยาธิจากอวัยวะต่าง ๆ (โดยเฉพาะสมอง) ของร่างกายได้ นับได้ว่าสอดคล้องกับหลักวิชาทางจิตเวชศาสตร์ และถ้าพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 490/2509 ที่ยกมาแสดงข้างต้น ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยภาวะที่เกิดจากโรคของสมองว่าเป็น "วิกลจริต" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว คำว่า "วิกลจริต" ในกฎหมายลักษณะอาญาจึงน่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับ "วิกลจริต" ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาก และเมื่อกฎหมายลักษณะอาญามีได้บัญญัติคำว่า "จิตฟั่นเฟือน" ไว้ด้วย การตีความคำว่า "วิกลจริต" ในกฎหมายลักษณะอาญาจึงควรรวมถึงภาวะที่ทางกฎหมายแพ่งเรียกว่า "จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ" เข้าไว้ด้วย เพราะภาวะดังกล่าวนี้ อาจถือได้ว่ายังมีสติพอจะรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 47 ก็ได้⁸

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

คำว่า "วิกลจริต" ตามมาตรา 254 กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 นั้น ศาลหาได้แปลคำว่าวิกลจริตในมาตรา 254 ดังกล่าวเหมือนวิกลจริตในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 ไม่ เพราะตามกฎหมายลักษณะอาญาเดิม มาตรา 46, 47 ซึ่งกล่าวมาแล้วนั้น ความวิกลจริตอาจยังมีความรู้สึกชอบอยู่บ้างก็ได้ ทั้งนี้จะเห็นได้จาก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 626/2493 เอาใบไม้เบื่อเมาป่นในไข่ทอดให้กิน มีอาการวิงเวียนคลื่นไส้ ไม่ได้สติ กลายเป็นบ้าอยู่ 15 ชั่วโมงจึงหาย เป็นการทำร้ายถึงวิกลจริต⁹ จากบทบัญญัติ มาตรา 254 ดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าจากคำว่า ทำร้ายถึงวิกลจริตตามกฎหมายลักษณะอาญา ได้กลายมาเป็น "ทำร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่จิตใจ" ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน เหตุนี้ การกระทำที่ไม่ถึงกับทำให้หมดความรู้สึกผิดชอบขนาดวิกลจริต ก็ถือเป็นอันตรายแก่จิตใจได้ เช่น ทำให้จิตใจเพื่อน ไม่สมประกอบ หรือหมดสติ หมดความรู้สึกไปเป็นเวลานาน พอที่วิญญูชนจะถือเป็นการร้ายแรง ไม่เพียงชั่วเวลาเล็กน้อย ก็ถือเป็นอันตรายแก่จิตใจได้¹⁰

เกี่ยวกับเรื่อง "อันตรายแก่จิตใจ" ตามมาตรา 295 เมื่อได้ศึกษาจากความเห็นของบรรดานักกฎหมาย ตลอดทั้งคำพิพากษาศาลฎีกานั้น พบว่าเป็นเพียงการให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น มิได้มีการอธิบายความหมายของเขตของ "อันตรายแก่จิตใจ" ที่ชัดเจนแน่นอนเท่าที่ควร

5.2 วิเคราะห์ "อันตรายแก่จิตใจ" ทางการแพทย์

จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า คำว่า "อันตรายแก่กาย" หรือ "อันตรายแก่จิตใจ" มิใช่ถ้อยคำที่ใช้ในทางการแพทย์ ในทางการแพทย์มีการใช้คำว่า "บาดเจ็บทางร่างกาย" (bodily injury) และคำว่า "บาดเจ็บทางจิต" (psychic trauma) ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้

เกี่ยวกับความหมายของคำว่า "บาดเจ็บทางร่างกาย" นั้น ในทางการแพทย์มีความเห็นแตกต่างกัน เป็น 2 แนว¹¹ คือ

⁹ จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3, หน้า 1686.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1687.

¹¹ พิศวาท สกนชพันธ์, "ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์." วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 12 ฉบับที่ 2, 2524 : 167.

ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่า "ขาดเจ็บทางร่างกาย" ไม่กว้างพอที่จะคลุมไปถึงการขาดเจ็บทางจิตใจ โดยให้เหตุผลว่า การขาดเจ็บทางร่างกายนั้นตรวจดูได้โดยวิธีการที่แตกต่างจากวิธีการที่ใช้ตรวจทางจิตใจ

ความเห็นที่สอง เห็นว่า "ขาดเจ็บทางร่างกาย" นั้น เป็นส่วนผสมของการรบกวนทางกายและอารมณ์ ซึ่งเพียงแต่ต่างกันในส่วนเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เราก็คงจะกล่าวถึงการขาดเจ็บในรูปของทางกายและทางอารมณ์มากกว่าที่จะเป็นทางกายหรือทางอารมณ์แต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง

สำหรับคำว่า "ขาดเจ็บทางจิตใจ" นั้น มีการอธิบายไว้ว่า เป็นการกระทบกระเทือนทางอารมณ์ที่ได้ทั้งรอบไว้ตลอดไปในจิตใจ (ไม่ว่าจะด้วยจิตสำนึกหรือจิตใต้สำนึก) บุคคลแต่ละบุคคลนั้นไวต่อความเสียหายทางจิตใจในระดับที่แตกต่างกัน เช่น คนที่ปรับตัวได้ดีนั้น ไม่ค่อยจะรับอาการโรคจิตได้ง่ายนัก เมื่อต้องประสบกับสภาพทางอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่บุคคลที่เต็มไปด้วยความสับสน วุ่นวาย กระวนกระวาย หรือความไม่เป็นมิตร และเป็นผู้ที่มีพันทางกรรมพันธุอยู่แล้ว ก็ย่อมจะโน้มมาไปสู่ความเสียหายทางจิตใจได้ง่ายกว่า ถ้าเขาประสบกับสภาพเดียวกันนั้น ¹²

ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ว่า คำว่า "วิกลจริต" หรือ "โรคจิต" ในทางจิตเวชศาสตร์ปัจจุบันนี้ อธิบายไว้ว่า หมายถึงภาวะที่มีการสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจ ถึงระดับที่ทำให้เสียความสามารถในการหยั่งรู้ตนเอง ความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ หรือความรู้สึกรู้สึกคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ใกรอบความเป็นจริง ดังนั้นหากเป็นโรคจิตชนิดใดชนิดหนึ่งเกินกว่าสี่สัปดาห์ ย่อมถือว่าเป็นอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 (8) เพราะการเป็นโรคจิตนั้น จะสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจ จนเสียความสามารถในการที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ จึงย่อมจะต้องประกอบกรณีถึงตามปกติไม่ได้โดย

นอกจากนั้นโรคจิตบางชนิดอาจจะถึงขั้นจิตพิการอย่างติดตัว ซึ่งเป็นอันตรายสาหัสตามอนมาตรา (6) ของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 เพราะคำว่า "จิตพิการอย่างติดตัว" นั้น ไม่ได้หมายความว่า ต้องติดตัวไปจนตลอดชีวิตจริง ๆ อันตรายแต่ไหนจึงจะถือว่าจิตพิการ คงต้องแล้วแต่ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยโดยอาศัยระดับความคิดเห็นของวิญญูชนทั่วไป

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

จากที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาข้างต้นนั้น พอจะกล่าวได้ว่า ถ้าการทำร้ายจนทำให้เกิด

(ก) โรคจิตที่เกิดขึ้นชั่วคราว เช่น โรคจิตที่เกิดจากสารพิษ ถ้าเป็นอยู่ไม่เกิน สิบวัน บ่มถือว่าได้ว่า ทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจเท่านั้น ¹³ ถ้าเกินสิบวันก็ถือเป็นอันตราย สาหัส ตามอนุมาตรา 8 ของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297

(ข) โรคจิตชนิดที่เกิดจากพยาธิสภาพทางสมอง ได้แก่ พวก Post traumatic psychosis ซึ่งเกิดภายหลังได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะ หรือ Organic psychosis ที่เกิดจากเนื้อ ตายในสมองภายหลังตกบึงคอ รัดคอ หรือถูกสารพิษที่ออกฤทธิ์ต่อสมอง เหล่านี้บ่มถือว่าได้ว่า เป็น จิตพิการอย่างถาวร ซึ่งเป็นอันตรายสาหัส และ โรคในกลุ่มนี้บ่มนับเป็นอันตรายแก่กายขณะเดียวกันด้วย ¹⁴

การทำร้ายจนทำให้ถึงขนาดเป็นโรคจิต นั้น บ่มถือว่าได้ว่า ทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจ ปัญหาที่ยากก็คือ การทำร้ายที่ไม่ทำให้ถึงขนาดเป็นโรคจิตหรือวิกลจริต แต่มีผลทำให้จิตใจของผู้เสียหายแปรปรวนไป หรือห่อนหน้าที่ไป (mental disabilities or psychic disorders) ถึงระดับไหน จึงจะถือว่าเป็นอันตรายแก่จิตใจ เรื่องนี้ยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกา วินิจฉัยได้ แต่ถ้าเทียบเคียงจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่เคยวินิจฉัยไว้ในเรื่อง อันตรายแก่กาย ศาลอาศัยหลักว่าต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำประกอบกับขนาดผลที่ผู้ถูกทำร้ายได้รับ ว่าการกระทำนั้นรุนแรงถึงขนาดหรือไม่ และขนาดผลที่เกิดขึ้นมากน้อยเพียงไร มิใช่ว่ามีขนาดผล แล้วจะถือว่าเป็นอันตรายแก่กายไปทุกกรณี

ดังนั้น การเกิดอันตรายแก่จิตใจตามแนววินิจฉัยของศาลดังกล่าวแล้ว น่าจะต้อง พิจารณาถึงการกระทำของจำเลย ประกอบกับการแปรปรวนของจิตใจที่เกิดขึ้น เป็นผลของการ กระทำนั้น และยังคงพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่เกิดขึ้นด้วยว่าเกี่ยว ข้องใกล้ชิดกันเพียงใด และผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลตามธรรมดาที่บ่มเกิดขึ้นได้จากการกระทำนั้น ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 63 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ¹⁵

จากข้อพิจารณาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า โรคที่จัดอยู่ในกลุ่มโรคประสาท (neurosis) ซึ่งเกิดภายหลังได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะเพียงเล็กน้อย (post traumatic neurosis) และ เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการแปรปรวนทางจิตใจของผู้ป่วย ทำให้เกิดอาการปวดศีรษะ มึนงง นอนไม่หลับ วิตกกังวล รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และบุคลิกภาพเหล่านี้ น่า จะถือว่า ผลที่เกิดขึ้นน่าจะไม่ใช่ผลตามธรรมดาที่จะเกิดกับทุกคน จึงยังไม่น่าจะถือว่า เป็น อันตรายแก่จิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295

¹³ ฎีกาที่ 626/2493.

¹⁴ วิฑรย์ อังประพันธ์, นิติเวชสาขก ฉบับกฎหมายกับเวชปฏิบัติ, หน้า 161-162.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

นอกจากผลที่เกิดจากการกระทำแล้ว ยังต้องพิจารณาการกระทำประกอบด้วยว่า มีความรุนแรงถึงขั้นที่ทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจหรือไม่ดังกล่าวมาแล้ว การกระทำบางอย่างที่มีผลต่อจิตใจโดยตรง เช่น การสะกดจิต ถ้าทำให้เกิดโรคประสาท น่าจะถือได้ว่า เป็นการทำร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่จิตใจได้ เพราะวิญญูชนพอจะเห็นได้เช่นนั้น นอกจากการสะกดจิตแล้ว การกระทำอย่างอื่นที่มีผลต่อจิตใจของผู้อื่น เช่น ทำให้กลัว ทำให้ตกใจ ทำให้โกรธ เหล่านี้ถ้ามีความรุนแรงและมีผลทำให้เกิดโรคประสาท (หรือโรคจิต) น่าจะถือได้ว่า เป็นการทำร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่จิตใจได้ และคนทั่วไปก็พอจะเห็นได้เพราะมีคำกล่าวกันอยู่เสมอว่า "กลัวจนจับไข้หัวโกรน" เป็นต้น เรื่องเกี่ยวกับความกลัวนี้ มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1399/2508 วินิจฉัยฎีกาเกี่ยวกับประเด็นไว้ดังนี้ จำเลยเป็นพนักงานสอบสวน ได้ทำร้ายโจทก์ระหว่างสอบสวน ไม่ปรากฏบาดแผลเป็นอันตรายแก่กาย แล้วเอาโซ่ล่าม พันขนาการตัวโจทก์ไปคุมขังไว้ที่สถานีตำรวจแต่เพียงเดี๋ยวดาบ โกลน โกลตาคู่มือต้องหาด้วยตนเอง ยังไม่เป็นอันตรายแก่จิตใจ ผู้เขียนขอสมมติต่อจากข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ต่อไปอีกว่า ถ้านอกจากจำเลยจะเอาโจทก์ไปไว้ในที่เปลี่ยวแล้ว ตอนกลางคืนยังมัดตัวเป็นผีมาหลอก จนกระทั่งโจทก์มีอาการเป็นโรคประสาทขึ้น เช่นนี้ น่าจะถือได้ว่าเป็นการทำร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่จิตใจได้

การกระทำที่เรียกกันทั่วไปว่า "ทำสงครามประสาท" เช่น โทรศัพท์ไปขู่จะฆ่า โทรศัพท์ไปด่า โทรศัพท์ไปบอกว่าได้วางระเบิดไว้ในบ้าน วันละหลาย ๆ ครั้ง หรือการรบกวนตอนกลางคืนทุกคืนเช่นนี้ อาจจะมีผลทำให้ผู้ถูกรบกวนเกิดการแปรปรวนของจิตใจขึ้นได้ และถ้าถึงขนาดเป็นโรคประสาท น่าจะถือได้ว่าเป็นการทำร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่จิตใจได้ โดยเหตุผลเช่นเดียวกับการทำให้กลัวดังกล่าวมาแล้ว ¹⁰

การกระทำที่มีผลโดยตรงต่อจิตใจดังกล่าวมาแล้ว ในทางการแพทย์ปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่รับรองกันทั่วไปว่า อาจทำให้เกิดอาการหรือโรคทางกายขึ้นได้ คือ โรคที่จัดอยู่ในกลุ่มโรคประสาทฮีสทีเรีย (hysterical neurosis) ผู้ป่วยจะมีอาการชัก เป็นอัมพาต เคลื่อนไหวไม่ได้ตาบอด หูหนวก และอื่น ๆ ต้นเหตุอยู่ที่จิตใจ อาการเหล่านี้มิได้เกิดจากพยาธิสภาพของร่างกาย โรคอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ โรคกลุ่มจิตสรีระแปรปรวน (psychophysiological disorders) หรือเรียกกันทั่วไปว่า psychosomatic diseases โรคกลุ่มนี้เป็นโรคที่มีพยาธิสภาพทางกายจริง ๆ เช่น โรคแผลเปื่อยในกระเพาะอาหาร ลมพิษ เป็นต้น แต่ต้นเหตุมาจากการแปรปรวนของจิตใจ ดังนั้น ถ้าการทำร้ายหรือประทุษร้ายโดยวิธีใด ๆ ที่มีผลต่อจิตใจถึงขนาดที่การแปรปรวนของจิตใจนั้นทำให้เกิดอาการทางกายด้วย การกระทำนั้นก็น่าจะถึงขนาดเป็นการทำร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายทั้งแก่กายและจิตใจร่วมกันไปด้วยเลยทีเดียว

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.

เห็นได้ว่าในทางการแพทย์ บอมนับว่า การกระทำให้ผู้ถูกทรมานเกิดโรคประสาทนั้น ถือเป็น "อันตรายแก่จิตใจ" ผู้เขียนจึงขออธิบายถึงความผิดปกติทางจิตดังกล่าวนี้ในรายละเอียด คือ

โรคประสาท (Neurosis) เป็นความผิดปกติทางจิตที่เกิดขึ้นแก่บุคคลแทบทุกวัย และแทบทุกชีวิต พฤติกรรมตลอดทั้งบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นโรคประสาทในระยะเริ่มเป็นจะปกติ แต่หากความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ความแปรปรวนและความวิปลาสก็จะเกิดขึ้นตามมา

โรคในกลุ่ม Neurosis ซึ่งเกิดจากการกระทำที่มีผลต่อจิตใจโดยตรง มีดังนี้ ¹⁷

1. โรคประสาทกังวล (Anxiety Neurosis) ผู้ที่เป็นโรคนี้มีความวิตกกังวลมากผิดปกติต่อสถานการณ์ในชีวิต ซึ่งความวิตกกังวลนั้นมีสาเหตุมาจากการได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจ

2. โรคประสาทฮิสทีเรีย (Hysterical Neurosis) เป็นโรคประสาทชนิดหนึ่งที่บุคคลพยายามปกป้องตนเองให้พ้นจากสภาพที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล หรือความขัดแย้งทางจิตใจอย่างรุนแรง โดยที่ร่างกายจะสร้างความผิดปกติ หรือความพิการทางร่างกาย ซึ่งความผิดปกติ หรือความพิการนั้น ไม่ปรากฏว่ามีสาเหตุจากทางร่างกาย หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ความวิปลาสทางร่างกายที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพราะว่า บุคคลนั้นประสบเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล หรือสะท้อนอารมณ์อย่างรุนแรง และประสงค์จะตอบโต้ หรือหนีให้พ้นจากสถานการณ์นั้น ๆ และเมื่อบุคคลนั้นไม่สามารถตอบโต้ตามที่ใจประสงค์ได้ ร่างกายจึงสร้างความผิดปกติหรือความพิการขึ้นมา โดยบุคคลนั้นไม่รู้ตัว และไม่ปรากฏว่า มีสาเหตุมาจากร่างกาย นอกจากนี้ บุคคลบางคนเมื่อต้องเผชิญกับสิ่งคุกคามที่เป็นภัยอันตรายรุนแรง และไม่สามารถจะหนีไปให้พ้นได้ทันที บุคคลนั้นอาจจะเกิดอาการบางประการทางร่างกายขึ้นมาโดยทันที เช่น หูหนวก อัมพาต หรือไม่สามารถรับความรู้สึกทางผิวหนังได้ ไม่เจ็บ ไม่ปวดในบางส่วนของร่างกาย ทั้ง ๆ ที่ไม่ปรากฏว่ามีอาการของโรคใด ๆ ทางร่างกายเกิดขึ้น

โรคประสาทฮิสทีเรีย อาจทำให้บุคคลที่เป็นโรคนี้ มีบุคลิกภาพเปลี่ยนไปเป็นอีกคนหนึ่ง หรือบางรายมีบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไปจากบุคลิกภาพเดิมของตนเองมากกว่า 2 บุคลิกภาพ ทั้งนี้มักจะเกิดขึ้นทันทีภายหลังที่บุคคลนั้นต้องประสบภัยอันตราย หรือสิ่งคุกคามที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด และขณะที่บุคลิกภาพของเขาเปลี่ยนไปเป็นบุคลิกภาพของผู้อื่นนั้น เขาจะไม่รู้ตัว แต่เมื่ออาการที่เกิดขึ้นนั้น ๆ หดไป เขาก็จะกลับมามีบุคลิกภาพของเขาเดิม

¹⁷ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, สุขภาพจิตเบื้องต้น, หน้า 117-122.

สาเหตุของโรคนี้นั้น เนื่องจากกบฏหรือสิ่งคุกคามที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน และรุนแรง ซึ่งกระทบกระเทือนจิตใจของบุคคลนั้นเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนอารมณ์อย่างรุนแรงก็จะทำให้ความวิปลาสทางร่างกายปรากฏขึ้นได้

3. โรคประสาทกลัว (Phobic Neurosis) เป็นโรคประสาทที่มีความวิปลาสทางอารมณ์และความคิด ผู้ที่เป็นโรคประสาทชนิดนี้ จะมีความกลัวที่รุนแรง กลัวอย่างต่อเนื่อง และไม่สมเหตุสมผล อีกทั้งกลัวเกินกว่าเหตุ เกิดความกลัวบางสิ่งบางอย่างที่โดยแท้จริงแล้วไม่ปรากฏว่าสิ่งนั้น ๆ มีอันตรายต่อบุคคลนั้นเลย ซึ่งสาเหตุของโรคประสาทชนิดนี้อาจเนื่องมาจากการได้รับกบฏหรือสิ่งคุกคาม รวมทั้งประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต ที่กระทบกระเทือนจิตใจ หรือก่อให้เกิดความวิตกกังวลอย่างรุนแรง

4. โรคประสาทซึมเศร้า (Depressive Neurosis) เป็นโรคประสาทที่มีความซึมและความเศร้า มีความกลัดกลุ้มอย่างผิดธรรมดา ซึ่งสาเหตุของโรค ได้แก่ ความสูญเสีย เช่น สูญเสียบุคคลที่รัก สูญเสียบุคคลที่ตนต้องพึ่งพาอาศัย สูญเสียอำนาจ เกียรติยศ หรือเงินทอง จนสิ้นเนื้อประดาตัว หรือล้มละลาย ฯลฯ

โดยสรุปแล้ว ในทางการแพทย์นั้นเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ความผิดปกติทางจิต หรือโรคทางจิตเวชบางชนิดที่เป็นผลจากการทำร้าย บ่มถือนั้นได้ว่าเป็น "อันตรายแก่จิตใจ" และนอกจากนั้น การกระทำบางอย่างที่มีผลต่อจิตใจโดยตรง เช่น การขู่ การทำให้ตกใจกลัว นอกจากจะมีผลต่อจิตใจแล้ว ยังอาจทำให้เกิดอาการหรือโรคทางกายขึ้นได้

5.3 ความเสียหายทางจิตใจในทางแพ่ง

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องความเสียหายแก่จิตใจ อันเนื่องมาแต่การกระทำอันก่อให้เกิดอันตรายแก่จิตใจนั้น ผู้เขียนพบว่า ความเสียหายแก่จิตใจดังกล่าว ได้รับการรับรองคุ้มครองทางแพ่ง โดยผู้ตกกระทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจนั้น สามารถเรียกร้องเอาค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้กระทำได้ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องมีการกระทบกระทั่งทางกายเกิดขึ้นด้วย แต่ในปัจจุบันศาลของประเทศคอมมอนลว์ เริ่มมีการยอมรับค่าเสียหายทางจิตใจ แม้ว่า จะไม่มีการกระทบกระทั่งทางกายเกิดขึ้นด้วยก็ตาม

5.3.1 ความเสียหายทางจิตใจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น" จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในกฎหมายลักษณะละเมิด

ของประเทศไทยเรานั้นมิได้รับรองประโยชน์ทุกอย่างที่บุคคลต้องการ คงจำกัดไว้ตามที่บัญญัติในมาตรา 420 ดังกล่าวแล้วคือ จำกัดเฉพาะ ทำให้เขาเสียหายแก่ชีวิตก็ดี ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดีทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทะเลาะเมิด ถ้าทำให้เสียหายนอกจากที่บัญญัติไว้หน้าเป็นละเมิดไม่

อย่างไรก็ตามในมาตรา 420 ดังกล่าว มีคำว่า "สิทธิ" อีกคำหนึ่ง ซึ่งคำว่า "สิทธิ" นี้ ศาลฎีกาได้อธิบายไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2482 ว่า "พูดถึงสิทธิ หากจะกล่าวโดยย่อและรวบรัดแล้ว ก็ได้แก่ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ แต่ประโยชน์จะเป็นสิทธิหรือไม่ก็ต้องแล้วแต่ว่าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ ถ้าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพประโยชน์นั้นก็เป็สิทธิ กล่าวคือ ได้รับการรับรองคุ้มครองของกฎหมาย" ดังนั้น ปัญหาที่ว่าความเสียหายทางจิตใจจะได้รับความรับรองคุ้มครองของกฎหมายแห่งหรือไม่ เราจึงต้องศึกษาว่า ความเสียหายทางจิตใจนี้มีกฎหมายอื่นบัญญัติคุ้มครองหรือไม่ ถ้ามีกฎหมายอื่นบัญญัติคุ้มครองความเสียหายทางจิตใจ ก็เป็นการทำให้เสียหายแก่สิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420 เช่น ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 บัญญัติว่า "ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ฯลฯ" และมาตรา 390 บัญญัติว่า "ผู้ใดกระทำความผิดโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจต้องระวางโทษ ฯลฯ" กฎหมายรับรองและคุ้มครอง การทำให้เสียหายทางจิตใจเหมือนกัน แม้จะไม่ระบุว่าจิตใจในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ก็เข้าในคำว่าสิทธิ เพราะมีสิทธิที่จะไม่ให้ใครทำอันตรายโดยเจตนาหรือประมาทให้เสียหายแก่จิตใจ¹⁸

สำหรับในเรื่องของค่าเสียหายทางจิตใจว่าจะสามารถเรียกร้องกันได้หรือไม่เพียงใดนั้น ขอให้พิจารณาบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

"ในกรณีที่ทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น ผู้ต้องเสียหายขอที่จะได้รับชดใช้ค่าใช้จ่ายอันตนได้เสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียบความสามารถประกอบการงานสิ้นเชิง หรือแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบันและในเวลาอนาคตด้วย

ถ้าในเวลาพิพาทคดี เป็นพันวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ๆ ความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้คำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีก็ได้"

¹⁸ ในเรื่องนี้ ท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์วิฑูรย์ อังประพันธ์ มีความเห็นว่า แม้บทบัญญัติมาตรา 420 นี้จะใช้คำว่า เสียหายแก่อนามัย แต่ก็น่าจะรวมความถึงการเสื่อมโทรมสุขภาพทางจิตเข้าไปด้วย รายละเอียดโปรดดู วิฑูรย์ อังประพันธ์, นิติเวชศาสตร์ ฉบับกฎหมายกับเวชปฏิบัติ, หน้า 163.

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษากฎีกาในเรื่องละเมิด ดังนี้คือ

- สามีและบิดาโจทก์ถูกยิงตาย โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลย รวมทั้งการเสียชีวิตสามีและบิดาอันเป็นที่รักด้วย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การกำหนดจำนวนสินไหม ในคดี เช่นนี้ที่จะพยายามกำหนดให้คุ้มกับการเสียหายที่โจทก์ได้รับ คือที่ได้เสียชีวิตสามีและบิดาซึ่งเป็นที่รัก เป็นข้ออุปถัมภ์ไปนั้นเป็นอันไม่สำเร็จ เพราะชีวิตมนุษย์เป็นที่ที่จะกระทำความผิด อย่างมาก ที่ศาลจะทำได้ก็เพียงกำหนดให้ตามสมควร โดยพิจารณาเหตุผลทั้งหลายประกอบกัน ¹⁰

- ค่าที่โจทก์ต้องสูญเสียบุตร เพราะจำเลยทำละเมิด ไม่ต้องด้วย ค่าสินไหมทดแทนลักษณะใดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะฉะนั้นโจทก์ไม่มีสิทธิ ²⁰

- ค่าเสียหายทางจิตใจเพราะเกิดว่าเหตุสูญเสียภริยาผู้เคยปฏิบัติให้ชีวิต โจทก์มีความสุขนั้น ไม่มีกฎหมายให้เรียกร้องเพื่อความทุกข์โศกเศร้าได้ ²¹

- กรณีทำให้เขาถึงตายต้องอยู่ในบังคับ มาตรา 443 และ ไม่มีบทกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้มารดาเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความชอกช้ำระกำใจในเหตุที่ตนต้องสูญเสียบุตรได้ โจทก์ที่ 1 จึงเรียกร้องให้จำเลยใช้เงินจำนวนนี้ไม่ได้ ²²

จากบทบัญญัติมาตรา 444 ดังกล่าวนั้น เห็นได้ว่า ไม่มีเรื่องค่าเสียหายทางจิตใจอยู่เลย และแนวคำพิพากษากฎีกาดังกล่าวนั้น เห็นได้ว่า การทำให้เขาเสียหายต้องเป็นความเสียหายที่มาตรา 420 ระบุไว้ ความเศร้าโศก ว่าเหวไม่ใช้ค่าเสียหายที่จะเรียกร้องได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะ ไม่เสียหาย ตามวิสัยของมนุษย์อาจจะถือว่าเป็นความเสียหายอย่างรุนแรงยิ่งกว่าเสียหายทรัพย์สินเงินทอง แต่ยังไม่เห็นเหตุผลเพียงพอที่จะชักนำให้บัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองอารมณ์ของคน เพราะชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่จะกระทำความผิดดังที่ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ และความเสียใจเศร้าโศกเหล่านี้เป็นเพียงอารมณ์ อาจจะมีมากน้อยหรือ ไม่มีจริงก็ได้ ยากแก่การพิสูจน์ ผู้ร่างกฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อาจเห็นเหตุผล ไม่ควรให้ค่าเสียหายทางอารมณ์ จึงบัญญัติจำกัดกรณีไว้

นอกจากบทบัญญัติมาตรา 444 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ยังมีบทบัญญัติมาตรา 466 บัญญัติไว้ในเรื่องความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน ดังนี้คือ

¹⁰ คำพิพากษาที่ 683/2462.

²⁰ คำพิพากษาที่ 292/2502.

²¹ คำพิพากษาที่ 1742/2499 (ประชุมใหญ่) และฎีกาที่ 789/2502.

²² คำพิพากษาที่ 1550/2518.

"ในกรณีที่ทำให้เขาเสียหาย แก่ร่างกายหรืออนามัยก็ดี ในกรณีที่ทำให้เขาเสียหายแก่เกียรติ ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้ สิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่โอนกันได้ และไม่ตกสืบไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันไว้โดยสัญญา หรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว

อนึ่ง หญิงที่ต้องเสียหายเพราะผู้ใดทำผิดอาญาเป็นทุสศีลธรรมแก่ตน ก็ย่อมมีสิทธิเรียกร้องทำนองเดียวกัน"

ในเรื่องค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน ตามมาตรา 446 นี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ควรจะได้ศึกษาพิจารณาดังนี้

- ค่าเสียหายทางจิตใจที่โจทก์เกิดความตกใจหรือกระทบกระเทือนใจ เพราะสูญเสียแขนข้างขวาเนื่องจากการกระทำละเมิดของจำเลยนั้น ไม่มีบทกฎหมายบัญญัติให้เรียกร้องได้ แต่อย่างไรก็ดี ตามคำฟ้องของโจทก์บรรยายว่า ผลแห่งการละเมิดทำให้โจทก์ตกใจเป็นอย่างมาก และการต้องสูญเสียแขนขวาไปนั้นเป็นการกระทบกระเทือนจิตใจโจทก์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพอแปลความได้ว่า โจทก์ประสงค์เรียกร้องเอาค่าเสียหายเพราะเหตุที่โจทก์ต้องถูกตัดข้อมือขวานั้นเอง เป็นการเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ซึ่งโจทก์มีสิทธิเรียกร้องเอาได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 446 ²³

- ค่าเสียหายในการที่โจทก์ได้รับความตกใจ และทรมานจากการกระทำละเมิดของจำเลย (ถูกสุนัขของจำเลยกัด) โจทก์มีสิทธิเรียกร้องได้ ²⁴

ความเสียหายที่มิใช่ตัวเงินตามมาตรา 446 นี้ หมายความว่า ความเจ็บปวดทรมานระหว่างรักษาพยาบาล หรือเพราะต้องทพผลภาพพิการต่อไป และความชอกช้ำระกำใจเพราะถูกทำละเมิด ให้เรียกร้องกันได้ โดยที่ศาลก็จะกำหนดให้ตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ²⁵ และคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองที่เพิ่งกล่าวไปนั้น เห็นได้ว่า ศาลวินิจฉัยเกี่ยวกับค่าเสียหายทางจิตใจที่เกิดจากความตกใจและกระทบกระเทือนจิตใจไว้ ซึ่งเมื่ออ่านดูแล้วอาจเกิดความสงสัยและไม่เข้าใจว่าเหตุใดในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับแรก ศาลอ้างว่าไม่มีบทกฎหมายบัญญัติให้เรียกร้องได้ ขณะที่ในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับหลัง ศาลกำหนดค่าเสียหายในการที่โจทก์ได้รับความตกใจได้ ในเรื่องนี้เห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติ มาตรา 444 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ไม่มีบัญญัติเรื่องของค่าเสียหายทางจิตใจอยู่เลย ด้วยเหตุนี้ศาลฎีกาในคดีแรกว่า "ค่าเสียหายทางจิตใจที่โจทก์เกิดความตกใจหรือกระทบกระเทือนจิตใจนี้ ไม่มีบท

²³ คำฎีกาที่ 1477/2523.

²⁴ คำฎีกาที่ 2488/2525.

²⁵ จิตติ ตึงศภัทย์, บล ชีรกุล, ถ้าอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึงมาตรา 452, (พระนคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2530) หน้า 616.

กฎหมายบัญญัติให้เรียกชดเชยได้" แต่ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยต่อไปว่า "พอแปลความได้ว่า โจทก์ ประสงค์เรียกชดเชยเอาค่าเสียหาย เพราะเหตุที่โจทก์ต้องถูกตัดข้อมือขวานั้นเอง เป็นการเรียก ชดเชยเอาค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ซึ่งโจทก์มีสิทธิเรียกชดเชยเอา ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 446"

เพราะฉะนั้น ก็แสดงให้เห็นได้ว่า ค่าเสียหายทางจิตใจนั้น แม้ไม่มีกฎหมาย บัญญัติให้เรียกชดเชยกันได้เลยโดยตรง แต่ก็ยังได้รับการรับรองและคุ้มครองในทางแพ่ง ด้วยการ เรียกชดเชยกันได้ในฐานะ ความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 446 ซึ่ง จากฎีกาที่เพิ่งกล่าวมาทั้งสองนั้น พอจะเห็นได้ว่า ความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินนี้ กรณี แรก คือความเสียหายเพราะเหตุที่ต้องถูกตัดมือ ส่วนกรณีหลัง คือความเสียหายจากการตกใจ เพราะถูกสุนัขกัด

5.3.2 ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์

จากการศึกษาคดีและคำพิพากษาของต่างประเทศ พบว่า มีคดีละเมิดที่ก่อให้เกิด ความเสียหายทางจิตใจขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอยู่หลายคดี และศาลต่างประเทศได้ให้ ความสนใจและให้การรับรองคุ้มครองในเรื่องความเสียหายทางจิตใจนี้มาก การศึกษาดังกล่าว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ในอันที่จะศึกษาเปรียบเทียบกับปัญหาเรื่อง "อันตรายแก่จิตใจ" ตาม มาตรา 295 ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย

ศาลต่างประเทศได้ให้ความสนใจในเรื่องความเสียหายทางจิตใจนี้มาก ดัง ที่ศาลได้กล่าวไว้ในคดี Mason V. Gray (1967) ว่า "การทำหน้าที่อย่างเป็นระเบียบและ ปกติของจิตใจและอารมณ์ของมนุษย์นั้น สำคัญเช่นเดียวกับการทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของ อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของเขา... มนุษย์มีสิทธิที่จะปลอดจากความบอบช้ำทางจิตใจ เท่าเทียมกับที่เขามีสิทธิที่จะอยู่ได้โดยปราศจากรอยแผลบนร่างกาย โดยความเป็นจริงแล้ว การ ปกป้องคุ้มครองทางจิตใจ อาจจะมีผลสำคัญเสียยิ่งกว่าการปกป้องคุ้มครองอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ถ้าเรามองดูโลกรอบ ๆ ตัวเรา ก็จะเห็นว่าจิตใจที่สมบูรณ์ในร่างกายที่การ สามารถบรรลุถึงความสำเร็จในการที่จะทำประโยชน์ให้แก่ปัจเจกชนหรือสังคม ได้มากกว่าคนที่ ร่างกายสมบูรณ์แต่มีจิตใจบกพร่องจะทำได้"²⁰

ความเจ็บป่วยทางจิตใจ (mental illness) เพิ่งจะได้รับความสนใจ อย่างแท้จริงเมื่อไม่นานมานี้ โดยที่การบาดเจ็บทางจิตใจ (mentally injured) นั้นจำเป็นต้อง ไม่ได้ และวัดได้ยาก จะต้องอาศัยความรู้ทางจิตวิทยาและจิตศาสตร์เข้าช่วย ฉะนั้น อุบัติเหตุ

²⁰ พิศวาท สุคนธ์พันธ์, "ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์", หน้า 166.

หรือเหตุการณ์ที่มีลักษณะทางจิต (psychic character) เช่น กรณีที่ผู้เสียหายตื่นตระหนก (fright) หรือได้รับความกระทบกระเทือน (shock) ทางจิตใจเพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้ รับผิดชอบต่อร่างกายเลย อย่างที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ความกระทบกระเทือนทางประสาท (nervous shock) ความทุกข์ทางจิตใจ (mental distress) การรบกวนทางจิตใจ (mental disturbance) ภาวะแปรปรวนทางจิตใจ (mental derangement) หรือ บาดเจ็บทางจิต (psychic trauma) เหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก ²⁷

ในปี ค.ศ. 1896 ศาลสูงแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้กล่าวไว้ในคดี Stone V. Southern California Railway Company ว่า

ความเชื่อมโยงกันของจิตและร่างกายในหลาย ๆ ด้านนั้น ใกล้ชิดกันมาก จนกระทั่งเราไม่สามารถที่จะชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของมันทันทีต่อกันได้ เราต้องยอมรับว่าความ กระทบกระเทือนทางประสาทหรืออาการโรคลกลับ (paroxysm) ²⁸ หรือการรบกวนต่อระบบ ประสาทนั้นแตกต่างจากความเจ็บปวดทางจิตใจ และอยู่ในแควงของสาขาวิทยาศาสตร์มากกว่า ทางจิตศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปแล้วว่า การจู่โจมของความตื่นตระหนกทันทีทันใด หรือการกระทำที่ทำให้ตัวบุคคล ไปสับสนที่ใกล้จะถึงจนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดทาง ระบบประสาทในตัวเขา ทำให้คนที่แข็งแรงกลายเป็นคนที่อ่อนแอและขี้ตื่น ประสาทและศูนย์รวม ประสาทของร่างกายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางกายภาพ ไม่เพียงแต่จะไวต่อความเจ็บป่วยที่เกิดจาก เหตุภายนอกที่จะมาทำให้ระบบอ่อนแอลง หรือมาทำลายระบบนั้นเท่านั้น แต่ยังคงจะถูกทำลาย หรือทำให้อ่อนแอลง ได้ด้วยสิ่งที่เกิดขึ้นแก่จิตของเขา ถ้าประสาทเหล่านี้หรือระบบประสาททั้งหมด ถูกกระทบกระเทือน และได้เกิดมีการบาดเจ็บทางกายขึ้น ถ้าสาเหตุเบื้องต้นของการบาดเจ็บนี้ เป็นการละเมิดแล้ว ก็ไม่สำคัญว่าการบาดเจ็บนั้นจะเป็นผลโดยตรงจากการกระทบหรือโดยทาง อ้อมจากการกระทำบางอย่างต่อจิตใจ

หลักการที่กล่าวแล้วนี้อาจเทียบเคียงได้กับข้อเท็จจริงในคดี Mitchell V. Rochester Ry. Co. (1896) ซึ่งมีว่า ขณะที่โจทก์กำลังยืนอยู่ที่ทางแยกของถนนและกำลังรอ โอกาสที่จะขึ้นรถม้าคันหนึ่งของเจ้าเลขซึ่งจอดอยู่ ขณะที่โจทก์กำลังจะก้าวขึ้นรถ รถม้าอีกคันหนึ่งของเจ้าเลขก็วิ่งมาตามถนนดังกล่าวและเข้ามาใกล้กับตัวโจทก์ จนกระทั่งโจทก์ต้องยืนอยู่ระหว่าง หัวของม้าลากรถคันนั้น โจทก์ให้การว่า เนื่องจากความตื่นตระหนกและความตื่นเต้นที่เกิดขึ้นจาก การที่รถม้าเข้ามาใกล้ โจทก์จึงหมดสติและผลที่ตามมาคือ โจทก์แท้งลูกและเจ็บป่วย ค่าให้การ

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 166-167.

²⁸ paroxysm หมายถึง อาการโรคลกลับ อาการโรคลจับ อาการไข้จับ

โปรดดู พจนานุกรมศัพท์แพทย์ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2523), หน้า 122.

ทางการแพทย์แสดงว่าความกระทบกระเทือนทางจิตใจที่โจทก์ได้รับขณะนั้น เพียงพอที่จะทำให้เกิดผลเช่นนั้น ²⁰

นอกจากนั้น ความกระทบกระเทือนทางประสาทอันเกิดจากการกระทำโดยเจตนาหรือด้วยความประสาทเล็กน้อย ก็เป็นเหตุฟ้องร้องได้ ตัวอย่างเช่น ในคดี Wilkinson v. Downton (1896) จำเลยในคดีนี้หลอกโจทก์ว่า สามีมองโจทก์ประสบอุบัติเหตุร้ายแรง จำเลยกล่าวถ้อยคำเหล่านี้ด้วยความตั้งใจที่จะให้โจทก์เชื่อว่าเป็นความจริง และโจทก์ก็เชื่อเช่นนั้นจริง ๆ ผลที่ตามมาคือ โจทก์ได้รับความกระทบกระเทือนทางประสาทซึ่งทำให้โจทก์ล้มป่วย ศาลตัดสินว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นเหตุฟ้องคดีได้ หรือในคดี Janvier v. Sweeney คำเท็จหรือคำข่มขู่ที่กล่าวออกมา โดยผู้กล่าวรู้และคาดเอาไว้ว่าคำเท็จและคำข่มขู่เช่นนั้น จะทำให้เกิดการบาดเจ็บทางกายต่อคนที่เขาได้กล่าวคำเหล่านี้ บ่อมไซ้เป็นเหตุฟ้องร้องได้ ³⁰

ในเรื่องความตื่นตระหนกนี้ ศาลได้ขยายความไปถึงกรณีความหวาดกลัวตื่นตระหนกจากภัยอันตรายที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องเป็นกรณีที่สามารถจะคาดการณ์ล่วงหน้าได้อย่างสมเหตุสมผล (reasonable foreseeability) เช่น ในคดี Hambrook v. Stokes Bros. (1925) ลูกจ้างของจำเลยได้จอร์รถบรรทุกทั้งไว้บนยอดเนินของถนนสายหนึ่ง โดยติดเครื่องยนต์ทั้งไว้ และมีได้จัดการป้องกันที่เหมาะสมไว้ รถบรรทุกคันดังกล่าวได้เคลื่อนตัวลงมาจากเนินตามทางลาดชันอย่างรวดเร็ว ภรรยาโจทก์ได้เห็นรถที่ไม่มีคนขับคันนั้นพุ่งลงมาตามทางโค้งซึ่งเธอเพิ่งแยกทางกับบุตร 2 คน ภรรยาโจทก์ตกใจมากและเป็นห่วงต่อความปลอดภัยของบุตร คิดว่าบุตรต้องสวนทางกับรถบรรทุกคันนั้นแน่ ๆ และเกือบทันทีทันใดนั้นก็มีคนบอกเธอว่าเด็กคนหนึ่งที่มีลักษณะรูปร่างพื้นฐานตรงกับบุตรของเธอได้รับบาดเจ็บ ด้วยความตื่นตระหนก และความกระวนกระวายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภรรยาของโจทก์ได้รับความกระทบกระเทือนทางประสาทจนล้มป่วยและเสียชีวิต ศาลอุทธรณ์ที่วินด์ซอร์คดีนี้ถือว่าฝ่ายจำเลยต้องรับผิดชอบในความตายของภรรยาโจทก์ แม้ว่าความกลัวของเธอเป็นความกลัวว่าจะเกิดอันตรายแก่บุตรของเธอ มิใช่ความกลัวว่าจะเกิดอันตรายแก่ตัวเธอเองก็ตาม ³¹

คดีทั้งหมดที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทบกระเทือนทางจิตใจที่ก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วยทางกาย แต่ในคดี Johnson v. State (1975) เป็นการกระทำโดยประมาท ซึ่งก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ โดยมีข้อเท็จจริงว่าโรงพยาบาลแห่งหนึ่งแจ้งข่าวที่ผิดพลาดต่อโจทก์ซึ่งเป็นบุตรสาวของผู้ป่วยว่า มารดาของโจทก์เสียชีวิต

²⁰ พิศาท สุกนพันธ์, "ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์", หน้า 172-173.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 175-176. และอุทิศ วีรวัดน์ช. "ปัญหาในเรื่องคำเสียหายสำหรับความตกใจเสียชีวิต" บทบัญญัติ (มกราคม 2509) : 37-39.

ชีวิตแล้ว ผลของข่าวที่ผิดพลาดนี้ประกอบกับการที่โจทก์ต้องไปคศพที่มีไข้มาตุมาของโจทก์ ทำให้โจทก์ฝันร้ายเกี่ยวกับความตายครั้งแล้วครั้งเล่า เกิดความยากลำบากในการตั้งสมาธิ มีความฉุนเฉียว ดึงเครียด กระทบกระเทือน และไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จิตแพทย์ทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยเห็นพ้องต้องกันว่า โจทก์มีอาการโรคจิตเนื่องจากมีความกังวลหรือความหวาดกลัวตลอดเวลา (anxiety neurosis) ศาลตัดสินว่า โรงพยาบาลเป็นผู้ทำให้เกิดความเจ็บป่วย (injury) นั้นโดยตรงต่อโจทก์โดยความประมาทเลินเล่อในการส่งข่าวสาร³²

ตัวอย่างจากคดีละเมิดที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าในต่างประเทศได้ให้ความสนใจกับกรณีที่ถูกผู้เสียหายได้รับอันตรายทางจิตใจ และมีความผิดปกติทางจิตใจหรืออารมณ์เกิดขึ้น ไม่ว่าจะมีการกระทบกระทั่งทางร่างกายหรือเกิดความเจ็บป่วยทางกายหรือไม่ก็ตาม และยังแสดงให้เห็นว่า ศาลได้ยอมรับเอาความรู้ทางการแพทย์เข้ามาปรับใช้กับกรณีของความเสียหายทางจิตใจ อันเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ความหมายของคำว่า "อันตรายแก่จิตใจ" ตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ จากความเห็นของบรรดานักกฎหมาย ตลอดทั้งคำพิพากษาศาลฎีกานั้น เป็นเพียงการให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ ซึ่งในบางส่วนนั้นสอดคล้องต้องกัน บางส่วนแตกต่างกันยังไม่เป็นที่ยุติ การให้ความหมายดังกล่าวนี้เป็นเพียงการให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ อันเป็นแนวทางการวินิจฉัยในเรื่องอันตรายแก่จิตใจเท่านั้น ในทางการแพทย์นั้นเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ความผิดปกติทางจิตหรือโรคทางจิตเวชบางชนิดที่เป็นผลจากการถูกทำร้าย บ่มถือนั้นได้ว่าเป็น "อันตรายแก่จิตใจ" สำหรับความเสียหายทางจิตใจในทางแพ่งนั้น ก็ได้รับการคุ้มครองโดยผู้ถูกกระทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจนั้น สามารถเรียกร้องเอาค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้กระทำได้

³² ทิศวาท สุคนธ์พันธ์, "ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์", หน้า 177.

ในเรื่องการฟ้องเรียกค่าเสียหายทางจิตใจในคดีละเมิดนั้น ในระยะแรกศาลปฏิเสธที่จะยอมรับความเสียหายทางจิตใจเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการบาดเจ็บทางกาย หรือไม่มีตัวเชื่อมโยงในแง่กายกระทบกระทั่งทางกาย แต่ต่อมา ศาลบางแห่งก็ยอมให้ค่าเสียหายแก่โจทก์เพื่อทดแทนความเจ็บป่วยที่เกิดจากความตื่นตระหนก และการเจ็บป่วยทางอารมณ์ โดยให้เหตุผลว่ามีพยานหลักฐานอย่างเพียงพอที่แสดงถึงความต่อเนื่องระหว่างเหตุและผล ความหนักหน่วงของภัยที่ได้รับ รวมทั้งการรับรองถึงความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นแก่โจทก์

เรื่องเดียวกัน, หน้า 177-178.